

"צו פיוס"

יחידת הוראה בעברית לכיתות ט – י

מפמ"ר עברית: תומר בוזמן

כתבו: איריס ששון ולימור מוסאי

ייעוץ פדגוגי ודידקטי: ד"ר עליזה עמיר

תקשוב: יניב סננס

משחקי לשון: עזי לוי

תוכן העניינים

2	רציונל
2	מטרות היחידה
2	ציר אורייני
3	ציר לשוני
3	כלים מקוונים
3	פעילות 1 - אוצר מילים (צירופים)
5	פעילות 2 – מיזוג מידע משני טקסטים
7	פעילות 3 - כתיבת עלון למטרות שכנוע
10	פעילות 4 - העשרה
14	נספחים

צו פיוס

רציונל

הפעילויות המוצעות ביחידה זו פורשות לפני הלומדים פעילות חינוכית אקטואלית הרלוונטית לחיים בחברה הישראלית על בתי ספר שבהם לומדים ילדים דתיים וילדים חילוניים יחדיו. יחידת ההוראה מציעה חשיפה לתכנית משרד החינוך לבתי הספר משותפים, תכנית המקדמת מעורבות חברתית וקהילתית של הלומד והבניית זהות לאומית, חילונית ודתית. העיסוק האורייני ביחידה זו מאפשר ללומדים להביע את עמדתם בסוגיה מורכבת זו ולברר עם עצמם עד כמה היא רלוונטית, משמעותית וחשובה להם. היחידה מזמנת עיסוק בערכים כמו שוויון, סובלנות, הומניות, קבלת השונה והאחר, שיתוף פעולה, כבוד וערבות הדדית, מתן הזדמנות, סולידריות, מעורבות חברתית, שייכות והשתייכות, חופש הביטוי, חופש הדת, פיוס, פלורליזם, פתיחות, דו קיום ועוד.

יחידת ההוראה מורכבת ממגוון פעילויות. כל מורה יבחר, על פי שיקול דעתו, פעילויות המתאימות לתלמידיו ולמטרות שברצונו לקדם, ויחליט כמה זמן להקדיש לכל פעילות.

אנו ממליצות ללומד לרכז את הפעילויות בתיק עבודות / בתלקיט.

ביחידה זו נוצקים עקרונות פדגוגיים להוראה בהמשך השנה: למידה המכוונת לתוצרים מסוגים שונים, הבניה עצמית של הידע, כתיבה בסיטואציה אותנטית לנמען ולמטרה אמיתיים. נוסף על כך היא מזמנת למידת עמיתים, התבוננות בתוצרי כתיבה והערכתם וביטוי ליצירתיות של הלומד.

ביחידה זו הוספנו צלמיות (אייקונים) לנוחיותכם.

חומרים לתלקיט:

דיון במליאת הכיתה:

הערות למורה:

עבודה בקבוצות:

עבודה בזוגות:

עבודה אישית:

חוקרים לשון:

מטרות היחידה

- פיתוח סובלנות וחשיבה פלורליסטית
- הפקת מידע מטקסט כתשתית לכתיבת עלון המיועד להורי התלמידים
- כתיבה קצרת טווח (עלון) למטרות שכנוע

ציר אורייני

- כתיבת שכנוע

ציר לשוני

- ניתוח לשוני של צירופים שמניים
- מאפייני הגדרה מילונית
- כתיבת הגדרה

כלים מקוונים

- כלי עבודה ב"וורד"
- קישורים למקורות מידע במרשתת
- סרטונים ביוטיוב
- תכנת [smore](#) / [padlet](#)
- השתתפות בסקר ([שאלון בגוגל דוקס](#)) / תכנת [סוקרטיב](#) / [kahoot](#)

פעילות 1 - אוצר מילים (צירופים)

משך הפעילות המומלץ – שני שיעורים

אישי

לפניכם הצירוף "צו פיוס".
כתבו אסוציאציות, שאלות, השערות העולות מהצירוף צו פיוס.

למורה:

לכתוב את תשובות התלמידים על גבי הלוח / 3
המחשה.

א.

חוקרים לשון

תחת איזה ערך מילוני תחפשו את צירוף המילים "צו פיוס"?
מבנה הצירוף:

האם הצירוף מורכב משם עצם ומשם תואר או מצירוף סמיכות? נמקו את קביעתכם.
מצאו שתי דוגמות לכל סוג (ש"ע + ש"ת; צירוף סמיכות) הכוללות את המילה "צו".

למורה:

לו העדמנות לטבל במניס שניס של הדורות, כאן היכללות –
הכללה ופירוט. כאן כן אפשר למצוא צירופים נוספים עם המילה צו (13)
גיוס, צו השעה וכד'') ולצטט את המופעת ההומורונית (13 – 3) במסגרת
יחסיס בין משמעותיות כאן כן בנושאים כאן – מה בין צו לציווי?

ב. חוקרים לשון

בחרו מילון, ובדקו האם צירוף זה מופיע במילון.

מצ"ב קישור למילון דיגיטלי - [מילון](#)

אם ההגדרה מופיעה במילון, העתיקו את ההגדרה.
אם היא אינה מופיעה במילון, שערו מדוע.

מליאה – הקרנת סרטוני מידע קצרים מטעם "צו פיוס".

["אין לי ארץ אחרת"](#) 0:48

["פותרים שנה עם צו פיוס"](#) 2:09

["קול קורא להצטרפות למהפכת החינוך המשותף"](#) 4:54

למורה: רצוי להקריין את כל הסרטונים, או לבחור סרטונים קצרים
אחרים בנושא מהמרחבת.

ג. עבודה בזוגות או בקבוצות של כשלושה תלמידים

1. הסרטונים שבהם צפיתם הם מטעם עמותת "צו פיוס". העמותה מקימה ומלווה מסגרות חינוך משלבות, המשותפות לתלמידים דתיים, חילוניים ומסורתיים, הן במסגרת החינוך הממלכתי והן בממלכתי-דתי: החל מגן הילדים, בית ספר יסודי, חטיבת ביניים ועד התיכון.

הגדירו את הצירוף "צו פיוס" בהקשר זה.

2. הצטרפו לקבוצה נוספת (סה"כ עד 6 תלמידים), והשוו בין ההגדרות השונות מן הבחינות האלה:

- מבנה / סוג ההגדרה
- תוכן ההגדרה (משמעות ההגדרה)

למורה: כצילוויות הצגה הקשורות לצילורים 13 מופיעות כפצילות 4.

ד. דיון במליאת הכיתה

- א. בעקבות הצפייה בסרטונים - מהי לדעתכם מטרת הבחירה דווקא במילים אלו?
ב. מהו לדעתכם הקשר הרעיוני בין "צו פיוס" לבין הסרטונים שבהם צפיתם?

ה. אישי – שאלון - גוגל דוקס באמצעות הטלפון הנייד או באמצעות היישום kahoot :

האם הייתם רוצים ללמוד בבית ספר משותף? כן / לא
כתבו שני נימוקים קצרים לבחירתכם.

 לאורה: *לפחיתק, אפשר להקריין כיתה את תוצאות הסקר ולדון
במצבית ההנמקות של התלמידים מחינות שונות.
אלאון זה יאלף אנית בסיוט היחידה.*

פעילות 2 – מיזוג מידע משני טקסטים

משך הפעילות המומלץ – שני שיעורים

היכנסו לקישורים הבאים:

קישור לכתבה ["פיוס בכיתה"](#)

קישור [לכתבה "יהדות בכל הצבעים"](#) עמודים 10 - 11

חלק א

 אישי

כתבו הגדרה משלכם לבית הספר המשותף (היעזרו בכתבות שבהן צפיתם).

 בזוגות

השוו את ההגדרה לזו של בן הזוג שלכם מן הבחינות האלה: מבנה / סוג ההגדרה ותוכן (משמעות) ההגדרה.

כתבו הנחיה לחבריכם כיצד לכתוב הגדרה למילה/ לצירוף (ההנחיה תנוסח בקצרה).

חלק ב - הבנת הנקרא – לקראת כתיבת טיעון

אישי –

קראו את שתי הכתבות והשיבו על השאלות הבאות:

- מהם היתרונות בחינוך המשותף (שלושה)?
- מהן הבעיות בחינוך המשותף (שתי בעיות)?
- מהם הפתרונות לבעיות?

למורה: חשוב לשים לב שגורמת כאן פצולה של מילון מ'דע ברמה בסיסית. זו הגדמנות להנחות את התלמידים כיצד לאתר את המ'דע הרלוונטי ולאמץ.

מליאה

המורה תכתוב על הלוח שלוש תשובות לכל אחת מהמטלות. התלמידים יציינו מהיכן נלקח המידע ואילו פעולות נעשו כדי לבצע את המטלה. כל תלמיד ישכתב את תשובתו בהמשך לתובנות שעלו בכיתה.

קבוצתי – דיון על ערכים

דיון במליאת הכיתה

מהם הערכים העומדים בבסיס בית ספר משותף?

למורה: דיון זה חשוב מאוד הן מהבחינה הערכית, הן כמסיס לעבודה על נושא ההכללות וכתשתית לפעילות הבאה. תשובות אפשריות –

שוויון, סובלנות, הומניות, קבלת השונה, שיתוף פעולה, כבוד וצרכות הדדית, מתן הגדמנות, סולידריות, מצורבות חברתית, שייכות והשתייכות חופש הביטוי, חופש הדת, פיוס, פלורליזם, פתיחות, דו קיום וצוד.

אפשר לדון בערכים מיוחדים לצומת ערכים מאחדים.

פעילות 3 - כתיבת עלון למטרות שכנוע

משך הפעילות המומלץ – שני שיעורים

 אישי - מטלת כתיבה

במקום מגוריהם עתיד להיפתח בשנת הלימודים הבאה בית ספר משותף. אגף החינוך בעירייה מעוניין להפיץ עלון מידע, שיופץ להורים ומטרתו לעודד אותם לרשום את ילדיהם לבית הספר.

א. לפני שתיגשו למלאכת הכתיבה - איזה מידע לדעתכם רצוי שיופיע בעלון זה?

מומלץ לכתוב את הרעיונות במסמך שיתופי.

תוכלו להיעזר במידע שקראתם עד כה ובקישור לאתר "[קשת שוהם – שאלות נפוצות](#)"

 למורה:

לצלון מידע יכולות להיות מטרות שונות.

האחת – למסור מידע שמטרתו עצכון, הבהרות וכיו"ב.

השנייה – למסור מידע במטרה לשכנע ולהמריץ לפעולה.

לצלון יש הצלחה תמציתית של המידע באופן מילולי ו/או חזותי.

עקרונות כתיבה של צלון מידע: פשטות, תמציתיות, בהירות, הצהרת המסר

באופן ידידותי ומזמין, רלוונטיות לצרכים, אסתטיקה.

הערה: ניתן לבקש מהתלמידים להביא דוגמות לצלונים מידע מהמרחבת או

מתיבת הדואר על מנת להכיר סוגים שונים של צלונים מידע.

 מליאה

קראו את שני קטעי המידע בנושא: עלון מידע.

לאיזו מטרה מהמטרות שלעיל ההסברים המופיעים באגרת המידע ובספר "שאלה של טקסט" מתאימים?

עלון מידע והדרכה הוא תבנית נפוצה של כתיבה מדריכה בתחומי חיים שונים – בריאות, בטיחות, הפעלת מכשירים, תיירות (עלו למבקר באתר). בעלונים יש בדרך כלל שילוב של מידע והדרכה, והיחס ביניהם תלוי בתחום ובנושא של העלון ובמטרת הכותב. בהדרכה לביצוע (בעיקר של תהליך, כגון הרכבה של מכשיר) על הכותב לוודא שהנמען יוכל לבצע את ההנחיות ואת ההוראות, ושאיך דילוגים על שלבים.

מתוך: שאלה של טקסט << עלונים >> מבוא ותשובונים

כמעט בכל יום אנחנו מוצאים בתיבת הדואר שלנו עלונים; רובם עלוני פרסומת למוצרים ולשירותים; יש שמוסדות תרבות (מוזאונים, תאטראות) מפיצים עלוני מידע ופרסום על הפעילויות שהם מציעים לציבור; אל החשבונות לתשלום מחברת החשמל, המים או הגז מצורפים לעתים עלונים ובהם מידע הקשור בשירות, הנחיות והמלצות; השלטון המקומי, המנהל השכונתי, קופות החולים ומוסדות הממשלה מפיצים מידע לציבור באמצעות עלונים בתחומי אחריותם (בטיחות, שינויים בתחבורה, בריאות, שעת חירום ועוד); עלוני מידע והדרכה מצורפים למוצרים שאנחנו קונים – לתרופות, למכשירים ועוד. העלונים מודפסים בדרך כלל על דף אחד או בחוברת דקיקה או על דף מקופל.

הגוף המוציא לאור את העלון (מוען) יש עניין להפיץ אותו לקהל הרחב, בין שהפנייה היא אל כלל הציבור ובין שהפנייה היא אל קהל ייעודי (תושבי השכונה, הורים לילדים בגיל מסוים, מנויים של מוזאון, מבקרים באתר מסוים וכדומה). המוען מעוניין שהקהל יקרא את העלון ויושפע ממנו. על כן בולטת ברוב העלונים הפנייה לנמענים, שבאה לידי ביטוי בלשון הטקסט – שימוש בגוף שני, צורות מודליות (כדאי ל-, מומלץ...; צורות ציווי), שאלות וכד'. במרבית העלונים ניכרת גם השקעה בעיצוב: צבע, איורים ותצלומים, כותרות וסממנים מושכות. העלונים מודפסים לעתים בכמה שפות בהתאם לקהל היעד, במיוחד כאשר יש חשיבות מיוחדת לכתוב בהם (שימוש בתרופות, התנהגות בזמן חירום ועוד).

מבנה הטקסט בעלון הוא לרוב לא רציף: חלוקה לסעיפים המנוסחים בפסקות קצרות ולעתים אף במשפט אחד; לכל סעיף ניתנת כותרת שתפקידה למקד את הקורא באמור. אמצעים אלו מבטיחים שמרב הנמענים יקראו את העלון ויפעלו בהתאם לאמור בו.

בעלונים המידע יש בדרך כלל איזון בין טובת המוען, מפרסם העלון, ובין טובת הנמען שהעלון מגיע לידי. שני הצדדים אמורים לצאת נשכרים מן העלון. כך למשל, המתנ"ס מפיץ עלון חודשי על הפעילויות הנעשות במסגרתו כי הוא מעוניין שהתושבים ישתתפו בהן, ותושבי השכונה מעוניינים לקבל את המידע לבתיהם ולבחור את הפעילויות המתאימות להם; קופת החולים מפיצה עלון על חשיבות החיסונים כי היא מעוניינת להקטין את התחלואה ואת הפנייה לשירותים רפואיים, והמבוטחים מעוניינים כמובן להיות בריאים.

את העלונים למיניהם אפשר להעמיד על קו רצף על פי מטרותיהם: החל בדפי פרסומת ("פליירים") שזו כל תכליתם ועד לעלונים שעיקרם מידע שימושי כשירות לציבור. בין שני הקצוות ימוקמו עלונים שמטרתם דרבון לפעולה והדרכה.

 למורה, מומלץ להקריין את המסמך השיתופי תוך כדי הפעילות.

פעילות זו והפעילויות הבאות מתאקדות בכתיבה למטרות שכלול.

אפשר להתחיל להאזין לה כשהלך קצר טווח או להאזין ארוך טווח.

להאזין ארוך טווח חשוב לצרוב פעילויות נוספות לצורך בקרת הכתיבה.

ב. אישי - מתחילים לכתוב

טיוטה ראשונה

בעקבות הפעילויות ביחידה כתבו עלון על פי ההנחיות המופיעות במטלת הכתיבה.

ג. זוגות

קראו את הטיוטה של בן הזוג שלכם.

א. האם היא משכנעת? אם כן במה? אם אינה משכנעת, נמקו מדוע.

ב. הציעו לו שתי הצעות שיוכל לאמץ בעלון המידע.

ד. אישי

כתבו טיוטה שנייה, וציינו במה שונה הטיוטה הראשונה מהטיוטה השנייה.

הערה:

בתי ספר מתוקשבים – מומלץ להעלות את עלון המידע (טיוטה 2) ל-smore

בתי ספר לא מתוקשבים – מומלץ לעצב את עלון המידע ככרזה.

מליאה – הצגת תוצרי הכתיבה

לתלקיט – במהלך הוראת היחידה המורה יחליט עם התלמידים אילו תוצרים יוכנסו לתלקיט.

פעילות 4 - העשרה צו פיוס – משתעשעים עם "צו".

למורה:

13 הוא הוראה, פקודה, קריאה לפעולה לשם שינוי המציאות הקיימת.
נשמע בתכונה הזו כדי ליצור מילים חדשות באמצעות החדרת המילה
13 לתוכן. ניתן ליצור פעילויות לשוניות בעלות אופי דומה, כשכל
אחת מהן רמת היצירתיות הנדרשת היא שונה.

פעילות ראשונה

1. לפניכם המילה "צו" בצירוף שני קווים לצדיה.

_ צ ו _

הוסיפו אותיות משני הצדדים כדי ליצור מילים חדשות.
לדוגמה: רצון, מצור, חצוף, מצוף וכד'.

2. מצאו מילים נוספות, וכתבו אותן באמצעות חידה שתחברו.
המילה שיצרתם תהווה את התשובה לחידתכם. לדוגמה:
- מזון שאוכלים בפסח (מצות)
- ללכוד / לתפוס חיה (לצוד)

פעילות שנייה

כתבו מילים שניתן להבליע בתוכן את המילה "צו".

לדוגמה:

ח _ _ ת

מ _ _ פ י ם

ק י _ _ ר

 למורה:

הפעם נבקש מהתלמידים להציג רציונות שונים להשלמת המילים.
השלב הבא אפשר להציג בפני התלמידים את ההגדרות/חידות של
המילים שאנו מכוונים אליהן.

הגדרות: כלי נשיפה - ח_ צרה

דוגמאות נוספות: פלזוק, מצורע, יצוף, מצודד וכד'.

פעילות שלישית - יצירת הגדרות בסגנון תשבצי היגיון

מצאו מילים אשר המילה "צו" נבלעת בתוכן. לאחר ש"תשלפו" את המילה "צו" מתוכן, תישארנה
שתי מילים נפרדות ובעלות משמעות בעברית.

עליכם לנסח הגדרה אחת משולבת - למילה המקיפה את המילה "צו" ולמילה שתתקבל מהמילה
"צו" + המילה המקיפה אותה.

לדוגמה:

הגדרה: **הסוג המקיף את הצו הוא הכי טוב שיש?**

תשובה: **מצוין.**

הסבר: סוג = מין הכי טוב שיש = מצוין!

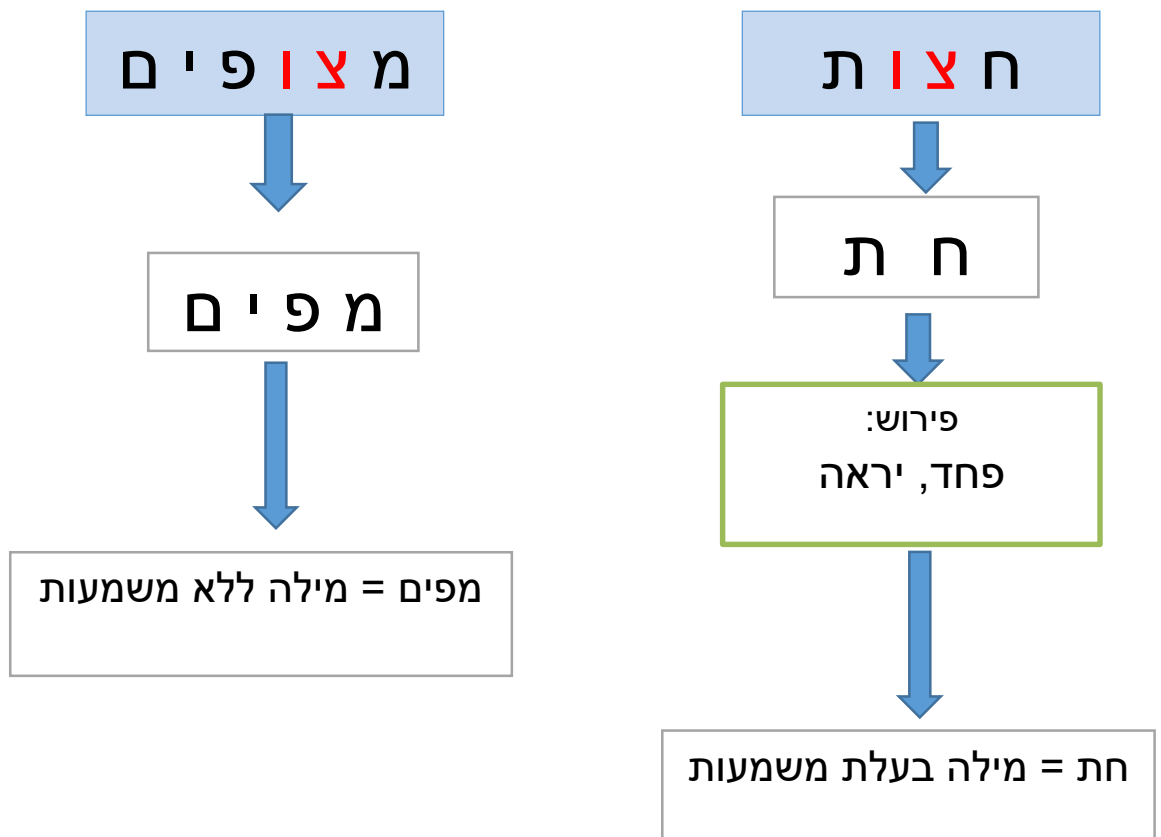
אם ניקח את המילה **מין** ונקיף באמצעותה את המילה **צו** נקבל את המילה מצוין.

מ צ ו י ן

למורה:

בפעילות זו נעשה שימוש באותה טכניקה של המילה "13" כמילה פנימית, אלא שהפעם נבדיל בין מילים קיימות ומילים שאינן קיימות.

נבדיל למשל בין: **חצות** לבין **מצופים**.

המטרה היא ליצור חידות ושאלות המכילות את המילה "13".
ניתן תחילה להגדיר כמה כאלה בעצמנו ולאחר מכן לתת לתלמידים
ליצור בעצמם, לאחר שהבינו את הרעיון.

פעילות זו מקנה לתלמידים את ההזדמנות לתרגל הסדרת מילים
באופנים שונים, להרחיב את אוצר המילים שלהם ולשחק במילים צ"י
החדרת מילה אחרת לתוכן.

מספר שאלות לדואמה (בליוי הפתרונות)

- 1) הרוצח הראשון מכיל 13 משוט שהוא נמצא בשלייט (5) (קיזון)
- 2) חיבר כפתור כשהוא בתוכו והיה על הפנים (5) (פרזוף)
- 3) יש לו חדק אבל כשהוא בולע 13 מתרחשת הפרדה (5) (פיזוף)
- 4) שנה מתחת לאיט מסביב ל13 עד אשר הליץ קול הפעמון (5) (לללל)
- 5) המדף שבתוכו מונח 13 אינו מפסיק אף פעם (4) (רזוף)

בסיום היחידה

 למורה: בדקת צמדות התלמידים לאחר הפעילות.

- האם חל שינוי אצל חלק מהתלמידים?
- מה הסיבה לשינוי?

 אישי

העברת סקר בעקבות תהליך הלמידה בגוגל דוקס או באמצעות kahoot :

- א. האם הייתם רוצים ללמוד בבית ספר משותף? כן / לא
- ב. כתבו 2 נימוקים קצרים.
- ג. האם עמדתכם השתנתה? נמקו תשובתכם.
- ד. האם היחידה תרמה לגיבוש עמדתכם?

עקיבא נוביק
21.9.14

"זה פתוח לחרדים, אבל הם לא באים". אסף הירשפלד | צילום: יריב כץ

פיוס בכיתה

זה אחד הניסויים החברתיים החשובים במערכת החינוך. בתי ספר שבהם לומדים ילדים דתיים לצד חילוניים, עם שתי מחנכות לכל כיתה. מה שהחל כפתרון הכרחי של "צו פיוס" ליישובים מעורבים, כולל השנה כבר 40 מוסדות לימוד. ולא, ההורים לא חוששים לרגע שהתלמידים יחזרו בתשובה או בשאלה

בקבוצת "תפילה" (שם מכובס לרתיים) לא השתתפה. בסוף היום טילפנה המורה לאביה של הילדה ובישרה לו. להפתעתה, האב דווקא שמח לשמוע. "בדיוק בשביל זה שלחתי אותה אליכם", הסביר למורה. "כדי שבערב אוכל לקיים איתה שיחה על החשיבות שבתפילה. אם היא הייתה בכיתה של רתיים, היא הייתה הולכת כי כולם הולכים וככה צריך. אבל כשיש לידך מישהו שלא עושה, זה מחייב אותך לקיים שיח עם הילד למה זה חשוב לך".

אחר ההורים הדומיננטיים בקהילת ההורים הדתיים של מזכרת בתיה הוא אסף הירשפלד, העומד בראש מחלקת החינוך הפורמלי ב"צו פיוס". "בדיוק שאלתי את הבן שלי משהו על בית הספר, והוא אמר 'זה פתוח לחרדים, אבל הם לא באים'. בפועל באים מי שמעוניינים בזה, אוכלוסייה דתית יותר ליברלית שרוצה חינוך מעורב בנים בנות לכתחילה, וחילונים בהתאם". גם רב בית הספר באליקים יאיר קראוס טוען שהמסגרת המורכבת הזו עדיפה על אחיותיה החדגוניות. "תפיסת העולם שלנו אומרת שיש הרבה מאוד במשותף בין דתיים וחילונים, אבל הרבה פעמים המכנה המשותף מתמסמס בתקשורת ובימימים הישראלי" הוא מסביר. "אנחנו מאמינים שאפשר לחנך ביחד ולקיים יחד כל שיעור שמתאים, ויש הרבה יותר שיעורים כאלה ממה שחושבים. אנחנו רוצים שתהיה תרומה הדדית – שהדתי ייתרם מהחילוני והחילוני ייתרם מהדתי". במה חילוני נתרם מדתי ובמה דתי נתרם מחילוני?

"הצד החילוני נתרם בעיקר מנושא המורשת והתרבות היהודית והעמקה בתחומים דתיים. הצד הדתי נתרם מתרבות כללית שמקבלת יותר דגש – משוררים, דמויות חילוניות ואפילו המורה החילוני".

הקושי האמיתי, סובר קראוס, מגיע בכיתות הגבוהות. "ערכוב בין בנים לבנות זו כבר שאלה אחרת. יש לנו יתרון שאנחנו בית ספר יסודי, אז השאלה פחות אקוטית. מעל כיתה ו' מתחיל עניין המתח המיני ופה מי שירצה להקים בית ספר מעורב יצטרך להיות מאוד יצירתי".

אתה מודע לזה שמרבית הרבנים האורתודוקסיים שתשאל על השילוב הזה יענו לך בעיקר "אסור".

"יש רב שיושב במשרד החינוך ויגיד לך דווקא מותר". קראוס נאחז בשר החינוך, הרב שי פירון, שמחבק את בתי הספר בצורת שעות תגבור ותקנים עודפים. "לגבי אחרים – אני לא יודע כמה הם מכירים".

ש תלמידים שהתחילו את שנת הלימודים בשיעור חברה מיוחד, יש כאלה שעשו זאת בתפילת שחרית חגיגית – ויש מי שבחרו גם וגם. זרם החינוך המשלב – דתיים וחילונים זה לצד זה – רשם השנה גידול משמעותי מאוד ביחס למצבו החיתולי משהו, מ-30 מסגרות חינוך ברחבי הארץ ל-40.

המפעל הזה, אחד הניסויים החשובים שמתבצעים במערכת החינוך, צמח במהלך שנות ה-80 בשלושה בתי ספר – בכפר אדומים, בית חורון ותקוע, שלוש התנחלויות מעורבות. זה החל כפיתרון מתבקש לילדים שהוריהם כבר ממילא חיים בניסוי חברתי. הקפיצה הגיעה אחרי רצח רבין והשסע החברתי שחשף והרחיב. קבוצת הורים ירושלמים הקימה אז את בית הספר קשת במודל שהפך לפופולרי בואנר: כל הורה בוחר איזה חינוך יקבלו ילדיו בתוך כיתות משותפות שבהן מחנכת אחת חילונית והשנייה דתית.

כמה מבתי הספר המשולבים הם כאלה שעברו שינוי, מה שמציב לא מעט דילמות בפני המנהלים. "יש לנו תלמידים עם תפיסות עולם שונות מקיבוצים חילוניים ומקהילות דתיות", מספרת סמדר עקרי, מנהלת בית הספר קשת באליקים שהוסב לפני שנה. "אנחנו חושבים ארבע פעמים על כל דבר. למשל, הייתה לנו דילמה לגבי נטילת ידיים על הלחם – האם כן או לא, ואיך להציג את זה".

לאחר דיונים מעמיקים הושגה פשרה שבמסגרתה כולם ישטפו את ידיהם בטרם הארוחה, אך הדתיים יעשו זאת מטעמי אמונה ויברכו על הלחם, ואחיהם החילונים ישטפו ידיים מטעמי היגיינה. "בעיניים שלנו, המבוגרים, השילוב נראה מאוד יפה ומיוחד", מספרת סמדר. "גם תוכנית הלימודים מותאמת ומבוקרת. למשל, פרשת השבוע נלמדת גם מזווית סביבתית וחברתית, יש מורים מהחברה להגנת הטבע שעוזרים בלימוד, והתלמידים לוקחים מהפרשה גם היבטים של מורשת ושל קהילה. כולם מגויסים לזה – המורים, הילדים, והרבה גם ההורים".

יאיר קראוס, רב בית הספר, סבור שהחיבור אינו עול, להפך. "הצורך לתת מענה לשתי האוכלוסיות פותח לנו את המחשבה. כדי ללמד ילד דתי אתה יכול ללכת לפינות המוכרות, אבל כשבא חילוני אתה צריך לחשוב גם אחרת, איך להעביר אליו את החומר, וזה מצריך אותי להתעמק יותר בתכנים".

יום אחד, בראשית ימיו של בית הספר המשלב במזכרת בתיה, הבחינה המורה שאחת הילדות

יהדות בכל הצבעים

בתי ספר משותפים לחילונים ודתיים תופסים תאוצה, והשנה אף נפתח אחד כזה במעוז החילוניות, תל אביב. מאחורי התופעה המתרחבת עומדים הורים שמתכוננים בדאגה על הקיטוב הגובר בחברה הישראלית, ומבקשים להכיר בזהות יהודית שהיא רצף ולא דווקא שחור ולבן • מאת תמירה גלילי

מתוך:

שיעור חופשי

נובמבר 2014

הכמה באוניברסיטת תל אביב. "השפה לא היתה רק חילונית או דתית, אלא בקלות רבה הכילה אלמנטים מכאן ומכאן. זו השפה שכיוונו אליה: פתוחה יותר ומאפשרת לכמה קולות להישמע". לזר ציון כמעט לא היו התלבטויות כשהחליטה לשלוח את בנה לבית הספר החדש. "אנחנו מגדלים ילדים להיות אזרחי העולם במאה ה-21", היא אומרת, "אבל חשוב לי לא רק שהילדים יעשו רילוקיישן בקלות, אלא בעיקר שיהיו בני בית בתרבותם. אני מרגישה שהחינוך הממלכתי דל מאוד והדלות רק גוברת, ובעיקר מול טקסטים יהודיים. זו שפה בפני עצמה שאם אתה לא גדל לתוכה, ואם היא לא הופכת להיות חלק מהחשיבה שלך – אי אפשר להדביק את הידע הזה אחר כך".

הפוליטיקה של היהדות

בית הספר קם השנה, ביוזמת קבוצת הורים ולאחר מאמצים רבים, כמסלול בתוך בית ספר קיים: בית הספר הממלכתי "בבלי ירושלמי" בצפון הישן של תל אביב. כיום רק החטיבה הצעירה – הכוללת מלבד כיתה א' (24 ילדים) גם גן מחולק לשתי שכבות (ובו 25 ילדים) – צבועה בגווני המשותף, אך לאט לאט צפוי המסלול להתרחב. פתיחת המסגרת התאפשרה רק אחרי שההורים הצליחו לשכנע את עיריית תל אביב ומשרד החינוך להקים בית ספר ממלכתי ברוח פלורליסטית. זה לא היה קל, בייחוד בעיר הכי חילונית בישראל. נדרשו ארבע שנים

הברכה שבירכו אחת האמהות ואחד האבות ערב פתיחת שנת הלימודים את הילדים העולים לכיתה א' בבית הספר "משותף" בתל אביב, העלתה דמעות בעיניה של שלי זר ציון. בבית הספר החדש בתל אביב, ששמו מעיד על כוונותיו, לומדים דתיים וחילונים זה בצד זה. זר ציון, שמגדירה עצמה חילונית, היתה בין ההורים שתיכננו את הטקס, שבו שולבו קטעים מהמקורות לצד ציטוטים מהתרבות הישראלית. ואולם היא לא היתה מודעת לרגש שברכת הכהנים עשויה לעורר עד שהאשה והגבר שרו אותה יחד. בפעם הראשונה מאז נוסדה המסגרת החינוכית החדשה, הרגישה זר ציון שמשוה מהחזון שביקשה למצוא במסגרת החינוכית של ילדיה מתממש.

את הכניסה לכיתה א' ב"משותף" ציינו גם בשיר של יונתן גפן, במשחקי אותיות, וגם בשיתוף הרגשות והציפיות מכיתה א'. לסיום השמיעו את שירו של שלמה בר "אצלנו בכפר טוררה", היאה להודמנויות מעין אלה. על רקע הצלילים זללו הילדים עוגיות מתוקות עם אותיות שמם. "מה שהיה כל כך מרגש בטקס היא השפה", אומרת זר ציון, מנהלת מרכז תיעוד לאמנויות

אלי ליפשיץ: "לצד ההתחרדות" לות והסגירות, יש חזרה לתפישה פלורליסטית ורצון לא להיבדל ולא לחזור לקהילות סגורות. יש כיום בתל אביב צעירים דתיים עם תפישה ליברלית, אבל מוסדות החינוך הדתיים הם אולד סקול, מתאימים לדתיים הקלאסיים יותר"

הסצנה התוססת בשטח. בין ההורים בגרעין הראשוני היו כמה זוגות מעורבים שבית הספר פתר להם בעיה: הם לא נדרשו לבחור בין בית ספר ממלכתי, שהיה חילוני מדי עבורם, לבין בית ספר ממלכתי-דתי שמגמת ההקצנה בו לא תואמת את תפישת עולמם. בית הספר הציג עבור הילדים את התפישה המורכבת המאפיינת גם את הבית ביחס לזהות יהודית.

גם בגל הנוכחי של בתי הספר המשותפים אפשר למצוא הרבה זוגות מעורבים, ובהם גם זוגות חד-מיניים. "לי זה היה חשוב מאוד כי יש לאורי שתי אמהות, שאחת דתית ואחת לא דתית, וזה פתר לנו את הבעיה", אומרת אביגיל שפרבר שבנה לומד במשותף, "כי במקום פלורליסטי קל יותר למשפחה חריגה". ואמנם, במשותף הפגינו התחשבות במשפחות החריגות, כשביטלו את המושגים אבא ואמא של שבת, ובמקומם טבעו את המושג משפחת שבת: ארבעה ילדים שממלאים תפקידים שונים בטקס. כיום רוב ההורים לא מאמצים את המודל המקורי של קשת בירושלים, שמעמיד עד היום את הילדים והמשפחות בפני השאלה אם הם דתיים או חילוניים, וגם דואג לקבל מספר שווה של דתיים וחילונים. זאת בשם האיוון הקדוש – כדי ששום קבוצה לא תרגיש נחיתות. "כיום הדיבור הוא על רצף של זהות יהודית, והקשת רחבה יותר", אומרת גילה ביתן, המנחה הפדגוגית של משותף ושאר בתי הספר החשימים מטעם מיתרים. "אין שיפוטיות, אין כפייה ולא צריך

החינוך התחלפה", אומר ליפשיץ, ולדבריו, לשר החינוך שי פירון יש "נכונות לפתח את החינוך המשותף".

תנועת בתי הספר המעורבים לדתיים וחילונים נולדה לפני שני עשורים ואף עמדה לפני שנים ספורות על סף הפיכתה לזרם השלישי בחינוך, אבל המהלך לא צלח. אף שהיו לפני כן קומץ מסגרות שהחלו לשלב דתיים וחילונים, בית הספר "קשת" בירושלים היה חלוץ לכל היוזמות שבאו אחריו. רותי להבי, מנהלת קשת, אספה לפני כ-20 שנה קבוצת הורים והם פתחו בשכונת קטמונים את בית הספר, שהיה להצלחה. ההורים החלו לעבור לגור בסביבת בית הספר שנעשה כה מבוקש, כך שנפתחו רשימות המתנה למי שרצה להירשם.

בהמשך, לפני קצת יותר מעשור, הקים הרב מיכאל מליכאור את עמותת מיתרים, ששמה לה למטרה לקדם את החינוך היהודי הפלורליסטי, המאפשר מגוון זרמים ודעות. הרב מליכאור אף יזם את חוק החינוך המשלב שעבר בכנסת לפני ארבע שנים, ואמור היה לתמוך בהקמת זרם משותף, אך משרד האוצר הסתייג, ועד היום האגף החינוך משלב מצומצם ומרוקן מתוכן לעומת

כדי שהחלום יקרום עור וגידים, וחלק מההורים התייאשו בדרך. למעשה, זו היוזמה השלישית להקמת בית ספר משותף שנרשמה בתל אביב, ויש סיבות רבות, בעיקר חברתיות, שעשויות להסביר את הצלחתה דווקא עכשיו.

אלי ליפשיץ, 37, העומד בראש עמותת ההורים שייסדו את משותף, מסביר את הכמיהה לבית ספר מעורב של דתיים וחילונים בכך ש"אחרי רצח רבין, החלה לחלחל ההבנה שהיהדות לא נכנס בלעדי של הדתיים. היא התחזקה מאוד בארץ בשנים האחרונות וגם החלה לקבל משמעות פוליטית. יאיר לפיד נפתלי בנט מבטאים את התהליך הזה, כל אחד מהוויתר שלו". סיבה פרוזאית יותר, לדבריו, היא "חזרה לתל אביב של רווקים שחיו בה פעם. הם עזבו כי הרגישו בה רעות. עתה, אחרי עשור, הם חוזרים עם המשפחות שלהם – אבל יש להם צבע קצת שונה". ברקע הקמת בית הספר החדש, מציין ליפשיץ את התנועה של יהדות שוויינית מגדרית שמתחזקת בתוך הציונות הדתית. "לצד ההתחרדות" לות והסגירות, יש חזרה לתפישה פלורליסטית ורצון לא להיבדל ולא לחזור לקהילות סגורות. יש כיום בתל אביב צעירים דתיים עם תפישה ליברלית, אבל מוסדות החינוך הדתיים הם אולד סקול, מתאימים לדתיים הקלאסיים יותר". במובן הזה, תל אביב היתה המעוז האחרון שנכבש. משותף, כך מתברר, לגמרי לא לבד על המפה ובשנים האחרונות הוקמו עשרות מסגרות משותפות בכל רחבי הארץ. רק השנה, נפתחו מסגרות חינוך משותפות ברמת גן, ראשון לציון, ירושלים, וכרונ יעקב, טירת הכרמל ויישובים נוספים. "רוח המפקד במשרד

שלי זר ציון: "הגעתי לבית כנסת של הקהילה שחלק מההורים שלנו בכיתה שייכים אליה, והילדים שלי מצאו את עצמם שם. היה להם למי להגיד שלום. זו חוויה שלא הכרתי, שמאפשרת לחשוב על המשמעויות של היהדות שלי, בלי להכריע אם אני שייכת לקהילה ספציפית"

עם השילוב, אך למעשה, ההורים חוששים מההשפעה ההדדית. אשר אומרת שהילדים בבית הספר לא יודעים מי מהם חילוני ומי דתי. "הם יודעים להגיד שיש כאלה שבבוקר הולכים להתפלל ויש כאלה שהולכים לשיח שחרית או מפגש בוקר. התרחקנו עם התינוג. שאלנו מי מעוניין להשתתף בקבוצת בוקר ובתפילה. לא מדברים על דתי או חילוני, כי יש לנו הרבה מסורתיים שלא מעוניינים להיות מתויגים".

אשר מספרת על צוות מגויס לרעיון שעושה לילות כימים בבית הספר, אך היא משוכנעת שהורים שהם חילונים גמורים לא יגיעו לבית הספר רק בגלל היתרונות כמו יום לימודים מורחב. "אין לי ספק שהאידיאולוגיה משחקת פה תפקיד. הורים הגיעו לכאן כי היה להם אכפת. הם רוצים את הקהילתיות שנוצרת סביב בתי הספר המשותפים וגם את הערכים שסופגים כאן, כמו פלורליזם וכיבוד האחר".

במשותף היו הרבה דיונים בין ההורים בנושא התפילה. עניין התפילה הוא עניין רגיש, אחר מסלעי המחלוקת בבתי הספר המשותפים. "אנחנו לא רצינו את הפיצול בין דתיים לחילונים", אומרת שפרבר. "ולכן הוחלט שבינתיים שלושה ימים בשבוע מתפללים, ושלוש פעמים זו שעת התכוננות ודימיון מודרך". ועדיין, היא מודה, "הרבה הורים לא אוהבים את הפיתרון".

"להכיר את הסידור ולדעת איך מתפללים זה לא משהו שקשור רק לאמונה, אלא גם לתרבות", היא אומרת. "אבל זה אחד הדברים המורכבים ביותר, כי הוא נוגע בשאלה אם אפשר להתפלל בלי להאמין". היא מספרת על מעורבות הורים מסיבית בכל צעד וצעד בהתוויה של החיים בבית הספר. "יש הרבה עבודה. ובאמת יש מזל שיש כמה אנשים שמשוגעים לדבר שמוכנים להשקיע. זה גם קצת מירון שליחים – כשמישהו קצת מתעייף, אחר ממשיך".

אבל גם בתוך הדיונים, ההורים לא שוכחים את המטרה לשמה באו לבית הספר הזה. "הפיתרון להקצנה הוא שילדים יגדלו ביחד ואנשים יכירו אחד את השני", אומרת שפרבר. זר ציון מספרת שתמיד הרגישה "חומה של זרות בבית הכנסת, מאחר שלא הכרתי אף אחד. השנה זו הפעם הראשונה בחיים שהגעתי לבית כנסת של הקהילה שחלק מההורים שלנו בכיתה שייכים אליה, והילדים שלי מצאו את עצמם שם. היה להם למי להגיד שלום. זו חוויה שלא הכרתי, שמאפשרת לחשוב על המשמעויות של היהדות שלי, בלי להכריע אם אני שייכת לקהילה ספציפית". ●

ההורים מסכימים על הקווים האדומים

למשל בתורה, כשיש גם פרשנות אוניברסלית. "כשאברהם מתווכח עם אלוהים שעומד להחרים את סדום, אנחנו לומדים מזה איך מתווכחים, איך מדברים עם דמות סמכותית, איך אומרים לה שהיא טועה ועדיין לא פוגעים בסמכות. אנחנו מבקשים מהגננות והמורות לא לומר 'אסור' ו'מותר'. משתמשים במלה נוהגים: 'יש הנוהגים לנסוע באופניים, יש הנוהגים לאכול כשר ויש המאמינים שאלוהים לא כל כך קיים'".

ביתן מדריכה גם גננות דתיות במסגרות הממלכתיות. דתי שנפתח בהן גן משותף. "אני עוזרת להן לפתוח את המניפה. אני בודקת אתן מה אומרים למשל כששולחים את הילדים לרחוץ ידיים לפני הארוחה. בחינוך המשותף אנחנו אומרים 'לכו ליטול ידיים וגם לכו לרחוץ'".

בכל שבוע יש לה פגישה עם הצוות החינוכי בבית הספר או בגן. כשביתן שאלה גננת "מה רצית ללמד על חנוכה?", ענתה הגננת: "רציתי לספר על הנס שעשה הקב"ה". ביתן מספרת כי "הדרכתי אותה על הערך של הקרבה וגבורה אישית ואמרת לה 'בואי תשימי את שני הסיפורים במקביל'".

"אחת המורות, בראשון לציון, סיפרה על ילד שהביא כריך עם נקניק ואקטימל, והילדים אמרו 'איכס'. לדברי המורה, היא לא ידעה מה לעשות והתעלמה. אמרתי לה 'את לא יכולה להתעלם. אל תעשי שיחה, אבל תאמרי 'יש הנוהגים לאכול ככה, ויש אנשים שרוצים לאכול אוכל בריא, לא מחיות'. תנסי להראות איך לכל קבוצה יש גישה שונה". דווקא הצד החילוני מטריד את ביתן. לדבריה, "הבעיה היא שאין קול חילוני למערכת החינוך. הדיון בכלל ביהדות פלורליסטית לא נעשה במדינת ישראל, לפעמים בגלל אנטי. אני מנסה לייצר את הקול, את הצד השני, אם הוא לא קיים – וזה אתגר".

תמירה גלילי

יונה צימרמן, מפקחת מחוז תל אביב, אומרת על פתיחת משותף: "אנחנו בשלב קירוב הלבבות ובבנייה של התוכנית עצמה. אנחנו לא רק לומדים, אלא עושים את 'האחר הוא אני' עכשיו". צימרמן מוסיפה ש"יש תוכניות מלאות בממלכתיות, אבל ההורים לא רוצים את הדברים שקבועים. אלה בריוק הדברים שרוצים להימנע מהם, כמו רב בית ספר. הם דווקא באים להיות שותפים לחינוך וכמי שרוצים ללמוד עם כולם".

ואמנם, את התוכניות בבתי הספר השונים כותב הצוות החינוכי, כשההורים מעורבים בכל פרט ודנים בכל נושא עקרוני. עמותת מיתרים מספקת להורים תכנים והדרכה. חוזר מנכ"ל מכיר בתוכניות של מיתרים, וכיום מוקם באתר העמותה מאגר תוכניות שיהיה פתוח לכל דורש. גילה ביתן, העומדת בראש מערך ההשתלמויות וכותבת תוכניות, אומרת: "אנחנו קודם כל מכפיפים את עצמנו למשרד החינוך. בבתי הספר מחויבים לתוכניות ולסטנדרטים של המשרד, אך מכירים גם בכך שהדמות המחנכת המרכזית היא ההורה".

ביתן אומרת שבתי הספר מייצרים שפה משתפת שבה כל גישה היא לגיטימית – זאת לאחר שההורים מלבנים ביניהם מהם הקווים האדומים שלהם ועל מה הם יכולים לוותר. המעורבות של מיתרים היא מאחורי הקלעים: "אנחנו תופרים חליפה לכל יישוב. צריך ללמוד את הרוח של הקהילה".

כל בית ספר בוחר מה מתאים לו, אם בתפילה ואם בלימודי יהדות. "במודיעין עושים הכל ביחד", מספרת ביתן. "בראשון לציון, במסלול בתוך בית ספר קיים, החליטו שהם נפרדים רק בתפילה. בזמן הזה חלק מהילדים הולכים לספרייה וקוראים. בתל אביב עושים מאמץ אדיר להיות ביחד".

ביתן מדגימה איך לומדים סוגיות שונות בבית הספר.